

ISSN: 3060-4613

MAKTABGACHA
VA MAKTAB
TA'LIMI VAZIRLIGI

O'zbekiston
Milliy Pedagogika
Universiteti

No5(4)
2026

- 13.00.00 Pedagogika fanlari
- 13.00.01 Pedagogika nazariyasi. Pedagogik ta'limotlar tarixi
- 13.00.02 Ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi (sohalar bo'yicha)
- 13.00.03 Maxsus pedagogika
- 13.00.04 Jismoniy tarbiya va sport mashg'ulotlari nazariyasi va metodikasi
- 13.00.05 Kasb-hunar ta'limi nazariyasi va metodikasi
- 13.00.06 Elektron ta'lim nazariyasi va metodikasi (ta'lim sohaları va bosqichlari bo'yicha)
- 13.00.07 Ta'limda menejment
- 13.00.08 Maktabgacha ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi
- 13.00.09 Ijtimoiy pedagogika
- 07.00.00 Tarix fanlari
- 19.00.00 Psixologiya fanlari
- 01.00.00 Fizika-matematika fanlari
- 02.00.00 Kimyo fanlari
- 03.00.00 Biologiya fanlari
- 09.00.00 Falsafa fanlari
- 10.00.00 Filologiya fanlari
- 11.00.00 Geografiya fanlari

M

AKTABGACHA VA AKTAB TA'LIMI

Pedagogika, psixologiya fanlariga ixtisoslashgan ilmiy jurnal

MAKTABGACHA VA MAKTAB TA'LIMI

Elektron nashr. 396 sahifa,
18-may, 2026-yil.

BOSH MUHARRIR:

Karimova E'zoza Gapijanovna – O'zbekiston Respublikasi Maktabgacha va maktab ta'limi vaziri

BOSH MUHARRIR O'RINBOSARI:

Ibragimova Gulsanam Ne'matovna – Pedagogika fanlari doktori, professor

TAHRIRIYAT KENGASHI A'ZOLARI

Ibragimov X.I. – pedagogika fanlari doktori, akademik
Shoumarov G'.B. – psixologiya fanlari doktori, akademik
Qirg'izboyev A.K. – Tarix fanlari doktori, professor
Jamoldinova O.R. – pedagogika fanlari doktori, professor
Sharipov Sh.S. – pedagogika fanlari doktori, professor
Shermuhhammadov B.Sh. – pedagogika fanlari doktori, professor
Ma'murov B.B. – pedagogika fanlari doktori, professor
Madraximova F.R. – pedagogika fanlari doktori, professor
Kalonov M.B. – iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Nabiyev D.X. – iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Qo'ldoshev Q. M. – iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Ikramxanova F.I. – filologiya fanlari doktori, professor
Ismagilova F.S. – psixologiya fanlari doktori, professor (Rossiya)
Stoyuxina N.Yu. – psixologiya fanlari nomzodi, dotsent (Rossiya)
Magauova A.S. – pedagogika fanlari doktori, professor (Qozog'iston)
Rejep O'zyurek – psixologiya fanlari doktori, professor (Turkiya)
Wookyu Cha – Koreya milliy ta'lim universiteti rektori (Koreya)
Polonnikov A.A. – psixologiya fanlari nomzodi, dotsent (Belarus)
Mizayeva F. O. – Pedagogika fanlari doktori, dotsent
Baybayeva M.X. – pedagogika fanlari doktori, professor
Muxsiyeva A.T. – pedagogika fanlari doktori, professor
Aliyev B. – falsafa fanlari doktori, professor
Abdullayeva N. Sh. – Pedagogika fanlari doktori (DSc), professor
Doniyorov S. M. – “Yangi O'zbekiston” va “Pravda Vostoka” gazetalari tahririyati DM bosh muharriri, O'zbekiston Respublikasida xizmat ko'rsatgan jurnalist, filologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
G'afurov D. O. – falsafa fanlari doktori (Phd)
Shomurodov R.T. – iqtisodiyot fanlari nomzodi (PhD), dotsent
Mirzayeva F. O. – pedagogika fanlari doktori (DSc), dotsent
Jalilova S.X. – psixologiya fanlari nomzodi (PhD), dotsent
Bafayev M.M. – psixologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Usmonova D.I. – Samarqand iqtisodiyot va servis institute dotsenti
Saifnazarov I. – falsafa fanlari doktori, professor
Nematov Sh.E. – pedagogika fanlari nomzodi (PhD)
Tillashayxova X.A. – psixologiya fanlari nomzodi (PhD), dotsent
Yuldasheva F.I. – pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Yuldasheva D.B. – filologiya fanlari bo'yicha falsafa (PhD) doktori, dotsent
Tangriyev A. T. – Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti kafedra professori
Ashurov R. R. – psixologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Panjiyev M. A. – Qashqadaryo viloyati Maktabgacha va maktab ta'limi boshqarmasi boshlig'ining birinchi o'rinbosari
Xudayberganov N. A. – Xorazm Ma'mun akademiyasi Tabiiy fanlar bo'limining katta ilmiy xodimi, biologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Vaxobov Anvar Abdusattor o'g'li – Pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori, dotsent

Muassis: “Tadbirkor va ishbilarmon” MChJ

Hamkorlarimiz: O'zbekiston Respublikasi Maktabgacha va maktab ta'limi vazirligi, O'zbekiston milliy pedagogika universiteti

EDITOR-IN-CHIEF:

Karimova E'zoza Gapirzhanovna – Minister of Perschool and School Education of the Republic of Uzbekistan

DEPUTY EDITOR-IN-CHIEF:

Ibragimova Gulsanam Ne'matovna – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

EDITORIAL BOARD MEMBERS:

Ibragimov X.I. – Doctor of Pedagogical Sciences, Academician

Shoumarov G. B. – Doctor of Psychological Sciences, Academician

Qirg'izboyev A. K. – Doctor of Historical Sciences, Professor

Jamoldinova O.R. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Sharipov Sh.S. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Shermuhhammadov B.Sh. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Ma'murov B.B. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Madraximova F.R. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Kalonov M.B. – Doctor of Economic Sciences, Professor

Nabiyev D.X. – Doctor of Economic Sciences, Professor

Koldoshev K. M. – Doctor of Economic Sciences, Professor

Ikramxanova F.I. – Doctor of Philological Sciences, Professor

Ismagilova F.S. – Doctor of Psychological Sciences, Professor (Russia)

Stoyuxina N.Yu. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor (Russia)

Magauova A.S. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor (Kazakhstan)

Rejep O'zyurek – Doctor of Psychological Sciences, Professor (Turkey)

Wookyu Cha – President of the National University of Education, Korea (South Korea)

Polonnikov A.A. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor (Belarus)

Mizayeva F. O. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Baybayeva M.X. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Muxsiyeva A.T. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Aliyev B. – Doctor of philosophy, professor

Abdullayeva N. Sh. – Doctor of Pedagogical Sciences (DSc), Professor

Doniyorov S. M. – Editor-in-Chief of the DM Editorial Office of the newspapers “Yangi O'zbekiston” and “Pravda Vostoka”, Honored Journalist of the Republic of Uzbekistan, Doctor of Philosophy (PhD) in Philology, Associate Professor

Gafurov D. O. – Doctor of Philosophy (PhD)

Shomurodov R.T. – Candidate of Economic Sciences (PhD), Associate Professor

Mirzayeva F. O. – Doctor of Pedagogical Sciences (DSc), Associate Professor

Jalilova S.X. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor

Bafayev M.M. – Doctor of Philosophy in Psychological Sciences (PhD), Associate Professor

Usmonova D.I. – Associate Professor, Samarkand Institute of Economics and Service

Saifnazarov I. – Doctor of philosophy, professor

Nematov Sh.E. – Candidate of Pedagogical Sciences (PhD)

Tillashayxova X.A. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor

Yuldasheva F.I. – Doctor of Philosophy in Pedagogical Sciences (PhD), Associate Professor

Yuldasheva D.B. – Doctor of Philosophy (PhD) in Philological Sciences, Associate Professor

Tangriyev A.T. – is a professor of Tashkent State University of Economics

Ashurov R. R. – Doctor of Philosophy (PhD) in Psychology, Associate Professor

Panjiyev M. A. – First Deputy Head of the Department of Preschool and School Education of the Kashkadarya Region

Khudaiberganov N. A. – Senior Researcher of the Department of Natural Sciences of the Khorezm Mamun

Academy, Doctor of Philosophy (PhD) in Biological Sciences

Vakhobov Anvar Abdusattor oglu – Doctor of Philosophy in Pedagogical Sciences, Associate Professor

“Maktabgacha va maktab ta'limi” jurnali O'zbekiston Respublikasi Oliy attestatsiya komissiyasining quyidagi qarorlariga asosan pedagogika va psixologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD) hamda fan doktori (DSc) ilmiy darajasiga talabgorlarning dissertatsiyalaridagi asosiy ilmiy natijalarni chop etish uchun milliy ilmiy nashrlar ro'yxatiga kiritilgan:

Pedagogika fanlari bo'yicha: OAK Kengashi tavsiyasi (26.08.2024-y., №11-05-4381/01) asosida:

- Ekspert kengashi (29.10.2024-y., №10)
- Rayosat qarori (31.10.2024-y., №363/5)

Psixologiya fanlari bo'yicha: Toshkent davlat pedagogika universiteti murojaatiga asosan OAK tavsiyasi (24.04.2025-y., №11-05-2566/01):

- Ekspert kengashi (25.05.2025-y., №10)
- Rayosat qarori (08.05.2025-y., №370/5)

“Maktabgacha va maktab ta'limi”
jurnali

26.09.2023-yildan

O'zbekiston Respublikasi Prezidenti
Administratsiyasi huzuridagi Axborot
va ommaviy kommunikatsiyalar
agentligi tomonidan **№C-5669363**
reyestr raqami tartibi bo'yicha
ro'yxatdan o'tkazilgan.

Litsenziya raqami: **№136361**

MUNDARIJA

O'quvchi yoshlarni muhandislik kasblariga yo'naltirishda xorij tajribasi.....	10
Maxamov X. T., Omondavlatova Sofiya Baxtiyor qizi	
2-sinf darslarida "4K" ko'nikmalarini shakllantirish: XXI asr savodxonligi poydevori	14
Jo'rayeva Nargiza O'ktamovna	
Ommaviy axborot vositalarining inson ruhiy salomatligiga ta'siri: empirik tadqiqot natijalari.....	18
Abdinazarova Bibixonim Rashid qizi	
Talabalar uchun amaliy ko'nikmalarni shakllantirishda texnik loyihalarning o'rni	23
Axmadaliyev Mansurbek Erkaboy o'g'li, Rejabov Jaloliddin Sadiq o'g'li	
Masalalarni modellashtirish metodi yordamida yechish yo'llari	28
B. B. Qarshiyev, Bekmuradov Bobur Toyloq o'g'li	
Maktabgacha ta'lim tashkilotida elektron o'quv materiallaridan foydalanishning afzalliklari.....	34
Tog'aymurodova Marjona Yusuf qizi	
Raqamli ta'lim muhitida dizaynerlik faoliyatlarini rivojlantirishning zamonaviy metodlari.....	39
Satvoldiyeva Malaxatxon A'zamjanovna	
Metall va metallmas buyumlarga ishlov berish texnologiyasi fanidan amaliy dars mashg'ulotlarini raqamli texnologiyalar asosida o'qitish metodikasi	47
A. Safarov	
Boshlang'ich sinf o'quvchilarida tanqidiy fikrlashni shakllantirish mezonlari.....	57
Xolmatov Doston Dilshod o'g'li	
7–8-sinf biologiya darslarida kompetensiyaviy yondashuvni takomillashtirish metodikasi	60
Xolmurodova Sarvinoz	
Zamonaviy adabiyotda lider ayol portreti va shaxsiy rivojlanish falsafasi.....	64
G'afforova Dildora Ergashevna	
Boshlang'ich sinf o'qish darslarida matn ustida ishlash metodikasini takomillashtirishning pedagogik asoslari.....	69
Yusupova Umida Zayniddin qizi	
Umumta'lim maktabida xalq hunarmandchiligi va badiiy loyihalashda kreativ yondashish texnologiyalarining mazmun-mohiyati.....	74
Shomirzayev Maxmatmurod Xuramovich, G'aniyeva Dilfuza A'lam qizi	
Oila muhitining raqamli tadbirkorlik motivatsiyasiga ta'siri: psixologik tahlil	78
Tursunov Lutfulla Sayfullayevich, Boyqobilova Sevinch Fazliddin qizi	
Maktab va muzeylar aloqadorligini ta'minlash asosida o'quvchilarni ma'naviy merosga hurmat ruhida tayyorlashning pedagogik texnologiyasi	81
Nizomxonova Nargizaposhsho Ekrixon qizi	
Boshlang'ich sinf o'quvchilarida produktiv o'qish malakasini shakllantirish.....	86
Xurramova Sojida Abdunazar qizi	
Oliy ta'lim tizimida liderlik kompetensiyalarini takomillashtirishning kompleks yondashuvlari.....	91
Risvayeva Charos Zaydilla qizi	
Sport sohasining ommaviyligi va inklyuzivligi	94
Z. N. Urunova, M. Jaborova	
Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida psixologik muhitni swot-tahlil qilish va korreksiyalash	97
Sattorova Shirinoy San'atovna	
Bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarining kognitiv kompetentligini rivojlantirishda integrativ yondashuv ..	100
Buvrayev Akram Rustam o'g'li	
Bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarining kasbiy nutqiga qo'yiladigan talablar	104
Xolmuminova Dilfuza Xolmamatovna	
O'qituvchining kasbiy faoliyatida ma'naviy-axloqiy fazilatlarining ahamiyati	107
Jumanazarova Dilnoza Umurzaqovna	

Hadislar yordamida boshlang'ich sinf o'quvchilarida ma'naviy-axloqiy sifatlarni shakllantirish	111
<i>Akaboyeva Malika Raxmatovna</i>	
Boshlang'ich sinf o'quvchilarini mustaqil fikrlashga o'rgatish texnologiyasi	114
<i>Beshimova Muazzam Bahodirovna, To'lanboyeva Farangis Ibrohimjon qizi</i>	
Boshlang'ich sinf o'quvchilariga ona tili fanini o'qitishda kreativlik qobiliyatini rivojlantirishning pedagogik-psixologik shart-sharoitlari	117
<i>Xoliyeva Sevara Rustam qizi</i>	
Bo'lajak tarbiyachilarning maktabgacha yoshdagi bolalar nutqini rivojlantirishda multimedia texnologiyalaridan foydalanish kompetensiyasini tarkib toptirish	122
<i>Narmatova Fotima Dilshod qizi</i>	
Organizing Physics Lessons in General Education Schools Based on Gamification Elements	127
<i>Y. A. Mamatokhunov, U. S. Ismoilov, M. A. Muxtorjonova</i>	
Maktabgacha yoshdagi bolalarda mantiqiy tafakkurni rivojlantirishda didaktik o'yinlarning samaradorligi....	129
<i>Meyliyeva Sevinch Bozor qizi</i>	
Anoreksiyasi va bulimiyaning psixologik determinantlari hamda klinik jihatlari	132
<i>Askarova Nargiza Abdivaliyevna, To'raqulova Sevinch Sattorjon qizi</i>	
Koxlear implantli bolalar fonematik eshituvini shakllantirish asosida tovush talaffuzini shakllantirish	136
<i>Bozorov Otabek Yo'lchi o'g'li, Yakubova Asalxon Ulug'bek qizi</i>	
Qisqa masofaga yuguruvchi yosh sportchilarning kuch va tezlik-kuch ko'rsatkichlarini rivojlantirishda yillik rejalashtirish samaradorligi	139
<i>Eshpulatov Jamshid Nuraliyevich</i>	
Разработка модуля автопрокторинга для платформ дистанционного обучения на основе компьютерного зрения и анализа активности пользователя	144
<i>Дустқобилов Акмал Бобомуродович</i>	
Определение нарушений академической честности на онлайн-экзаменах на основе компьютерного зрения: алгоритм и эффективность модуля kameraproctor	149
<i>Дустқобилов Акмал Бобомуродович, Маматов Ислонбек Ильесович</i>	
Zamonaviy ta'limda sun'iy intellekt texnologiyalari: imkoniyatlar, muammolar va istiqbollar	154
<i>Delov To'liqin Erkinovich, Gulmirzayeva Zulayho Ko'klanboy qizi</i>	
Ijtimoiy tarmoqlarning talaba yoshlar psixologiyasiga ta'siri	160
<i>Saidakbarova Nigora Abduraxim qizi</i>	
Talabalarni ijtimoiy-pedagogik faoliyatga tayyorlashning besh blokli pedagogik modeli	165
<i>Amonov Mirjon Namozovich</i>	
O'smirlarning raqamli texnologiyalarga qaramligi va uning psixologik salomatlikdagi o'rni	170
<i>Nurmatov Nurhayot Nurziyot o'g'li, Normamatova Aziza Ibroxim qizi</i>	
Qizlarda erta nikohning psixologik omillari va sabablari	174
<i>Sodiqova Gulbarno Odiljon qizi</i>	
Boshlang'ich sinf o'quvchilarida o'quv motivlarini shakllantirishning pedagogik imkoniyatlari	178
<i>Jumayeva Guzal Xayriddin qizi</i>	
Maktabgacha va kichik maktab yoshidagi bolalarda barmoqlar harakati mashqlari asosida kichik motorika va harakat koordinatsiyasini rivojlantirish	183
<i>Mirzakarimov Yuldashboy Abdinabiyevich</i>	
Globalashuv sharoitida yoshlar tashkilotlari orqali milliy o'zlikni anglashni shakllantirishning pedagogik strategiyalari	187
<i>Axralova Marg'uba Akmalxanovna</i>	
Tarbiya fani asosida o'quvchilarda huquqiy kompetentlikni rivojlantirish imkoniyatlari	191
<i>Jumanova Xafiza Xoliqulovna</i>	
Zamonaviy ilmiy-texnika taraqqiyoti sharoitida texnologik ta'lim mazmunini STEM yondashuvi asosida integratsiyalash va talabalarning texnik fikrlash kompetensiyasini rivojlantirish metodikasini takomillashtirish	196
<i>Imanov Baxtiyor Berdiyevich, Qulmamatova Xurshida Abduxamidovna, Barataliyeva Nasiba Maxmadaminovna</i>	
Ijodiy kompetensiyalarni shakllantirishga yo'naltirilgan o'quv jarayonining mazmuniy ta'minoti	202
<i>Kubayeva Mavluda Baxtiyor qizi</i>	

MUNDARIJA СОДЕРЖАНИЕ CONTENTS	The Influence of a Competency-Based Approach on Educational Quality in Physics Instruction 205 <i>A. Xakimov, Yorqinjon Abduraimjanovich Mamatokhunov, M. A. Ne'matova</i>
	Umumta'lim maktablarida o'quvchilarning ekologik savodxonligini shakllantirishning amaliy holati 208 <i>Majitov Turg'unali Anvar o'g'li</i>
	Maktabgacha ta'lim tarbiyalanuvchilariga ingliz tilini o'rgatishning pedagogik va psixologiyistik xususiyatlari 214 <i>Ismoilova Muattar Ilyosovna</i>
	Sharq mutafakkirlarining yoshlarni mehnat va kasb-hunarga o'rgatish bo'yicha qarashlari 219 <i>Alqarov Qodir Xoimatovich, Irmatov Pirmuhammad Normat o'g'li</i>
	Metallar mavzusini interfaol metodlar asosida o'qitish orqali o'quvchilar kreativligini oshirish 222 <i>Murodova Sayyora Qanoatovna</i>
	Moliyaviy terminlarni tarjima qilishning metodologik muammolari 226 <i>Norboeva Dilafuz Djumaqulovna, Suvonov Ozodbek Jamshid o'g'li</i>
	Oliy ta'lim muassasalarida yakuniy nazorat jarayonlarini sun'iy intellekt texnologiyalari asosida tashkil etishning afzalliklari 230 <i>Abdunabiyeva Kamola Mansurovna</i>
	Pedagogik ta'limda AI-tutor texnologiyalaridan foydalanish: o'zaro ta'sir mexanizmi va samaradorlik tahlili 236 <i>Abdunabiyeva Maftunaxon Solijon qizi</i>
	Talabalarda prokrastinatsiyani kamaytirishning ijtimoiy-psixologik xususiyatlari 240 <i>Kozimov Sayfullah Maxammadjon o'g'li</i>
	Kompetensiyaviy yondashuv asosida boshlang'ich sinf o'quvchilarining o'quv-bilish faoliyatini rivojlantirish 245 <i>Raximov Zokir Toshtemirovich</i>
	Yosh voleybolchilarning umumiy va maxsus jismoniy tayyorgarliklarini oshirishning pedagogik asoslari 249 <i>Temirov Shoirbek Raimjonovich</i>
	Oliy ta'lim muassasalarida boshqaruv jarayonlari mexanizmlarini takomillashtirish 253 <i>Kimsanova Rahnamo Solijonovna</i>
	Milliy kurash vositasida yoshlarning irodaviy sifatlarini rivojlantirish 257 <i>Muratov Muzaffar Shermamatovich</i>
	Xavotirlanish muammosining psixologik-pedagogik adabiyotlarda o'rganilganligi va o'smirlik davrining psixologik xususiyatlari 261 <i>Mutalibjonov Nurillo Iroiljon o'g'li</i>
	Bo'lajak pedagoglarda kreativ tafakkurni rivojlantirishning innovatsion va refleksiv asoslari 264 <i>Oblayeva Lobar Erdonovna</i>
	STEM Education Technology: Physics Teaching Methodology and Future Innovations 268 <i>Yorqinjon Abduraimjanovich Mamatokhunov, Odinakhon Sotvoldiyeva Abdumannob qizi</i>
	Mustaqil ta'limni tashkil etishning nazariy asoslari 272 <i>Qurbonova Buzaynab Nurmuxammadiyevna</i>
	Maktabgacha tarbiya yoshda bolalar kognitiv sohasining tadqiq qilinishi 276 <i>Raxmonova Shaxrizoda Laziz qizi</i>
	Modernization of Physics Teaching Methodology Based on Stream Integration in Vocational Schools 279 <i>S. Z. Zaynobiddinov, Yorqinjon Abduraimjanovich Mamatokhunov, Z. M. Orifjonova</i>
	Cultural Competence as a Core Component of Foreign Language Teaching: Theoretical Foundations and Pedagogical Integration 282 <i>Shahlo Obidova</i>
	Pedagogika oliy ta'lim muassasalarida talabalarning akmeologik madaniyatini rivojlantirishda ART-pedagogik texnologiyalardan foydalanish 286 <i>Shodmonova Shoirsa Saidovna, Sharifova Dildora Shavkiddin qizi</i>
	Talabalarning to'garak mashg'ulotlari orqali ijodiy qobiliyatlarini rivojlantirish yo'llari 290 <i>Turakulova Feruza Mamadoli qizi</i>

Boshlang'ich sinf o'quvchilariga ona tili fanini o'qitishda kreativlik qobiliyatini rivojlantirishning pedagogik-psixologik shart-sharoitlari	294
<i>Xoliyeva Sevara Rustam qizi</i>	
Texnologiya darslarida raqamli texnologiyalar vositasida o'quvchilarning tadbirkorlik ko'nikmalarini shakllantirish metodikasi.....	298
<i>Xudoyberdiyeva Nilufar Raximqulovna</i>	
Umumta'lim maktablari musiqa darslarida media-kontentlardan foydalanib o'quvchilarda estetik didni shakllantirish.....	302
<i>Xudoyqulov Asilbek Aziz o'g'li</i>	
Педагогические стратегии профилактики раннего профессионального выгорания у студентов-медиков (в условиях высокой информационной нагрузки)	305
<i>Асророва Мафтунабегим Махаммадризо кизи</i>	
Формирование самоотношения у подростков, переживших насилие	308
<i>Кушакова Наргиза Исламбаевна, Азаркова Миланика Дмитриевна</i>	
Изучение развития эпистемических знаний у учащихся 5-го класса в педагогико-психологической литературе.....	311
<i>Нехочина Лола Шахобиддиновна</i>	
Когнитивные уровни читательской деятельности в заданиях PIRLS: типология, процессы понимания и система оценивания.....	314
<i>Нуруллаева Шахло Уктамовна, Александра Валерьевна Шаркова</i>	
Oila tushunchasi uning ijtimoiy ahamiyati haqida sharq mutafakkirlarining qarashlari.....	321
<i>Shokirov Xolida O'rozboq qizi, Abdurashidova Sarvinoz Akrom qizi</i>	
Boshlang'ich sinf o'quvchilarida sog'lom turmush tarzi madaniyatini shakllantirishda zamonaviy pedagogik va axborot texnologiyalarining uyg'unligi	325
<i>Bekmirzayev Shavkat Olim o'g'li</i>	
Global ta'lim tendensiyalari asosida maktabgacha ta'lim mazmunini transformatsiyalash mexanizmlari	329
<i>Haqqiyeva Fotima Olimjonovna</i>	
O'zbekiston mustaqillik taraqqiyotining turli bosqichlarida ta'lim paradigmalarning evolyutsion tahlili	333
<i>Usmonov Salohiddin Dushan o'g'li, Sayfullayeva Parvina</i>	
Malaka oshirish tizimida o'qituvchi-pedagoglarning hamkorlikka asoslangan yondashuvining ilmiy ahamiyati.....	338
<i>Sobirova Lobar Raximovna</i>	
Qutqaruvchilarning maxsus jismoniy tayyorgarligini oshirishda ilmiy-metodologik yondashuvning ahamiyati	343
<i>Abdunosir Abdurasulovich G'afurov</i>	
Maktabgacha yoshdagi bolalarda nutq buzilishi kamchiliklarini bartaraf etishda pedagogik yondashuv	347
<i>To'rayeva Dilbar, Zulayxo Nazarova</i>	
Maktabgacha ta'limga qo'yiladigan davlat talablarining mazmun-mohiyati	350
<i>Samadova Mahliyo, Zulayxo Nazarova</i>	
Harakatli o'yinlar orqali maktabgacha yoshdagi bolalarda jismoniy sifatlarni rivojlantirish	354
<i>Yaxyayeva Sojida Abduraximovna, Mustafayeva Dilfuza Jumanovna</i>	
Multimodal yondashuv asosida talabalarning ekologik kompetensiyalarini takomillashtirish tizimining ahamiyati.....	358
<i>O'sarova Muborak Fahriddinovna</i>	
Oliy ta'lim muassasalarida o'quv faoliyati samaradorligini monitoring qilish tizimini loyihalashning tashkiliy-pedagogik asoslari.....	362
<i>Kurbanov Dilmurat Marupjanovich</i>	
Shaxs kamolotida ijtimoiy moslashuv va ma'naviy tarbiyaning ahamiyati	367
<i>Nazira Axmadjonovna Dadaboyeva</i>	
Individual yondashuv asosida maktab o'quvchilarida raqamli o'rganish ko'nikmalarini shakllantirish va raqamli texnologiyalar integratsiyasi	371
<i>Xaydarova Zilola Normurodovna, Hasanov Samir Xayrulloevich</i>	

Tasviriy san'at mashg'ulotlarida differensial yondashuvning psixologik-pedagogik asoslari	375
Bekmuratova Shoxida Ne'matjonovna	
Onlayn muloqot strategiyalarining talaba kommunikativ kompetensiyasiga ta'siri	379
Davlatova Ra'no Haydarovna, Islomova Shahlo Madat qizi	
Ajrim yoqasidagi oilalarni ijtimoiy-psixologik reabilitatsiya qilish mexanizmlarini takomillashtirish	385
Tojibayeva Nargiza Keldibekovna	
Raqamli muhitda yolg'izlik fenomenining nazariy tahlili.....	389
Turg'unboyeva Nodira Baxtiyor qizi	
Психологические последствия буллинга для личности подростка и его социализации.....	392
Амирова Луиза Маратовна	

ONLAYN MULOQOT STRATEGIYALARINING TALABA KOMMUNIKATIV KOMPETENSIYASIGA TA'SIRI

Davlatova Ra'no Haydarovna
 NavDU, filologiya fanlari doktori, professor

Islomova Shahlo Madat qizi
 NavDU 2-bosqich tayanch doktoranti

Annotatsiya: Ushbu maqolada raqamli ta'lim muhitida talabalar kommunikativ madaniyatini shakllantirishning ahamiyati, ta'lim jarayonidagi o'rni hamda internet tarmoqlarida talabalar tomonidan qo'llaniladigan kommunikativ strategiyalar yoritilgan. Kommunikativ strategiyalar nazariy va amaliy jihatdan tahlil qilinib, ularning talabalar kommunikativ kompetensiyasini shakllantirishdagi muhim omil ekanligi asoslab berilgan.

Kalit so'zlar: muloqot, internet, raqamli kommunikatsiya, kommunikativ madaniyat, kommunikativ strategiya, taktika, o'z-o'zini taqdim etish, ishontirish, manipulyativ strategiyalar, konflikt va hamkorlik strategiyalari.

Abstract: This article discusses the importance of developing students' communicative culture in a digital educational environment, its role in the educational process, and the communicative strategies used by students on the Internet. Communicative strategies are analyzed from both theoretical and practical perspectives, substantiating their importance as a significant factor in the development of students' communicative competence.

Key words: communication, internet, digital communication, communicative culture, communicative strategy, tactics, self-presentation, persuasion, manipulative strategies, conflict resolution and cooperation strategies.

Аннотация: В данной статье рассматривается важность формирования коммуникативной культуры студентов в цифровой образовательной среде, её роль в образовательном процессе, а также коммуникативные стратегии, используемые студентами в интернете. Коммуникативные стратегии анализируются с теоретической и практической точек зрения, обосновывается их значимость как важного фактора формирования коммуникативной компетентности студентов.

Ключевые слова: коммуникация, интернет, цифровая коммуникация, коммуникативная культура, коммуникативная стратегия, тактика, самопрезентация, убеждение, манипулятивные стратегии, стратегии разрешения конфликтов и сотрудничества.

KIRISH

Raqamli transformatsiya ta'lim jarayonining kommunikativ tuzilmasini tubdan o'zgartirib, an'anaviy auditoriya muloqoti o'rnini sinxron va asinxron onlayn platformalar egallashiga olib keldi. Natijada talabalar kommunikativ madaniyati yangi ijtimoiy-kommunikativ muhitda shakllanib, rivojlanmoqda. Mazkur jarayon raqamli ta'lim muhitida muloqotning mazmuni, shakli va ta'sir mexanizmlarini qayta ko'rib chiqishni taqozo etadi. Biroq raqamli kommunikatsiya imkoniyatlarining kengayishi bilan bir qatorda kommunikativ xavflar ham ortib bormoqda. Xususan, noto'g'ri axborot tarqalishi, emotsional manipulyatsiya, destruktiv konfliktlar hamda passiv kommunikativ hamkorlik kabi holatlar ta'lim jarayonining samaradorligiga salbiy ta'sir ko'rsatishi mumkin. Shu bois onlayn muloqot strategiyalarini pedagogik jihatdan boshqarish va tartibga solish zarurati yuzaga kelmoqda. Bugungi kunda talabalar ijtimoiy tarmoqlar va messenger ilovalarining eng faol foydalanuvchilari hisoblanadi. Instagram, Snapchat, WhatsApp va Telegram kabi platformalar yoshlarning o'zaro munosabatlari, hamkorlik faoliyati hamda o'zini namoyon etish jarayonining muhim kommunikativ makoniga aylangan. Mazkur platformalarda talabalar nafaqat oddiy axborot almashadi, balki do'stlik munosabatlarini saqlash, shaxsiy imijni shakllantirish, akademik hamkorlikni yo'lga qo'yish va ijtimoiy maqsadlarga erishish uchun turli kommunikativ strategiyalardan foydalanadi.

Muloqot jarayoni shaxs faoliyatining muhim ijtimoiy-pedagogik shakllaridan biri sifatida ishtirokchilarning muayyan maqsadga yo'naltirilgan faoliyatini ifodalaydi. Kommunikativ samaradorlik esa kommunikativ niyat, strategiya va taktika tushunchalarining o'zaro uzviy bog'liqligi asosida ta'minlanadi. Ilmiy tadqiqotlarda ushbu kategoriyalar muloqotning maqsadga yo'naltirilganligi, ta'sir ko'rsatish mexanizmlari hamda natijadorligini

izohlovchi asosiy nazariy tushunchalar sifatida e'tirof etiladi. "Strategiya" termini dastlab harbiy sohaga oid tushuncha sifatida shakllanib, uzoq muddatli maqsadlarga erishishga qaratilgan puxta rejalashtirilgan harakatlar tizimini anglatgan. Keyinchalik ushbu termin ijtimoiy fanlar, psixologiya hamda lingvistika sohalariga tatbiq etilib, kommunikativ jarayonni maqsadga muvofiq tashkil etishning nazariy modeli sifatida talqin qilina boshlandi. Ilmiy adabiyotlarda strategiya ma'lum bir ijtimoiy, siyosiy, psixologik yoki lingvistik maqsadga erishishga yo'naltirilgan ongli va rejalashtirilgan harakatlar tizimi sifatida izohlanadi ^[14].

Kommunikativ strategiya nutq ishtirokchisining muloqot jarayonidagi global maqsad va niyatlarini amalga oshirishga qaratilgan kommunikativ xatti-harakatlar tizimi sifatida talqin qilinadi. U nutqiy o'zaro ta'sirning muayyan bosqichida zarur natijaga erishish maqsadida tanlanadigan kommunikativ yo'nalishni ifodalaydi ^[7]. Shu jihatdan kommunikativ strategiya muloqotning umumiy mazmuni va yo'nalishini belgilab, nutqiy harakatlar ketma-ketligini tashkil etadi hamda til birliklarining tanlanishi va qo'llanilishini kommunikativ maqsadga bo'ysundiradi.

Shuningdek, kommunikatsiya strategiyasi va unga mos kommunikativ vositalarning tanlanishi adresatga yetkazilayotgan xabarlarining samaradorligini belgilovchi muhim omillardan biri hisoblanadi ^[8]. Chunki kommunikativ maqsadning muvaffaqiyatli amalga oshirilishi nafaqat mazmunning aniqligiga, balki axborotni uzatish usuli, ta'sir mexanizmi hamda kommunikativ vositalarning maqsadga muvofiq qo'llanilishiga ham bevosita bog'liqdir.

MAVZUGA OID ADABIYOTLAR SHARHI

Xorijiy va mahalliy olimlar tomonidan raqamli kommunikatsiya hamda onlayn ta'lim muhitidagi muloqot strategiyalariga oid qator ilmiy tadqiqotlar olib borilgan.

Xususan, Bruk Hollister va hammualliflar COVID-19 davrida talabalarni onlayn ta'limga jalb etish, ularning munosabati va xulq-atvoridagi o'zgarishlarni tahlil qilgan ^[3].

M. Xaytmayer va Robin Shimmelfenning tadqiqotlarida esa netiket raqamli ijtimoiy normalarning muhim tarkibiy qismi sifatida baholangan ^[12].

Hairun Nissa va Irfan Dedi esa onlayn ta'lim jarayonida o'qituvchi va talabalar o'rtasidagi ijobiy kommunikativ hamkorlik strategiyalarini xaritalash hamda tahlil qilish masalalariga e'tibor qaratgan ^[4].

I. Zilberova, M. Alyayeva, F. Shurayeva va K. Petrov esa raqamli ta'lim muhitida muloqotning madaniy jihatlari hamda kommunikativ munosabatlarning transformatsiyasini tadqiq etgan ^[14].

Amr Asad, Ahmed Kalil, Izani Zainal va boshqalar oliy ta'lim muassasalarida talabalar hamda professor-o'qituvchilar o'rtasidagi onlayn kommunikatsiyada netiket qoidalarining qo'llanilishini tizimli sharh asosida tahlil qilgan ^[2].

Shuningdek, A. D. Sizdikbayeva tomonidan olib borilgan tadqiqotda tarmoq muloqot madaniyati, raqamli etik me'yorlar hamda universitet o'qituvchilari va talabalarining onlayn hamjamiyatlari bibliometrik tahlil asosida o'rganilgan ^[11].

Mazkur ilmiy tadqiqotlar tahlili shuni ko'rsatadiki, zamonaviy ta'lim jarayonida kommunikativ madaniyat, netiket, hamkorlik va raqamli etik me'yorlar talabalarining kommunikativ kompetensiyasini rivojlantirishning muhim omillaridan biri hisoblanadi. Biroq aksariyat tadqiqotlarda kommunikativ strategiyalar asosan umumiy raqamli muloqot yoki onlayn ta'lim samaradorligi nuqtayi nazaridan o'rganilgan bo'lib, talabalarining kommunikativ kompetensiyasini shakllantirishdagi pedagogik mexanizmlar yetarli darajada tizimli tahlil qilinmagan. Ayniqsa, o'zini taqdim etish, ishontirish, manipulyativ ta'sir, konflikt va hamkorlik strategiyalarining talaba shaxsiga ko'rsatadigan kommunikativ-pedagogik ta'siri alohida tadqiqot obyekti sifatida o'rganilmagan.

Mahalliy tadqiqotchilar tomonidan ham raqamli kommunikatsiya va kommunikativ madaniyat masalalari turli ilmiy yondashuvlar asosida o'rganilgan.

Jumladan, A. Maxmudov raqamli madaniyat va ijtimoiy tarmoqlarning ta'lim jarayoni hamda ijtimoiy munosabatlarga ta'sirini ^[9], M. A. Abdullaeva kommunikativ yondashuv tamoyillarining til o'rganish va o'qitish jarayonidagi ahamiyatini yoritib, kommunikativ tushunchalar hamda o'rganish strategiyalarining samarali va ijobiy ta'lim muhitini shakllantirishdagi o'rnini ^[1], Z. Komilova raqamli madaniyatning shakllanish jarayoni, uning jamiyat hayotiga kirib kelishi, axborot almashinuvi va muloqot uslublariga ko'rsatadigan ta'sirini asoslab bergan ^[5].

Shuningdek, M. Sharifova raqamli kommunikatsiya muhitining yoshlar axloqiy madaniyatini shakllantirishdagi o'rnini ijtimoiy-falsafiy nuqtayi nazardan tahlil qilgan ^[15].

Ko'rinadiki, mazkur tadqiqotlar raqamli kommunikatsiya, kommunikativ madaniyat va ta'lim jarayonidagi muloqotning nazariy hamda amaliy jihatlari yoritishda muhim ilmiy manba bo'lib xizmat qiladi. Biroq ushbu tadqiqotlarda onlayn muloqot strategiyalarining talabalarda kommunikativ kompetensiyani shakllantirishdagi pedagogik imkoniyatlari kompleks tarzda yetarlicha ochib berilmagan. Shu jihatdan mazkur tadqiqotning o'ziga xosligi raqamli kommunikatsiya jarayonida qo'llaniladigan o'zini taqdim etish, ishontirish, manipulyativ, konflikt va hamkorlik strategiyalarining talaba kommunikativ kompetensiyasini rivojlantirishdagi o'rnini pedagogik

nuqtayi nazardan tizimli ravishda tahlil qilish bilan belgilanadi. Tadqiqotda mazkur strategiyalar nafaqat kommunikativ ta'sir mexanizmi, balki talabning shaxsiy, ijtimoiy va kasbiy kompetensiyalarini shakllantirishga xizmat qiluvchi didaktik vosita sifatida talqin qilinadi.

Shuningdek, tadqiqotning pedagogik yo'nalishi kommunikativ strategiyalarning raqamli ta'lim muhitida talabalarning media savodxonligi, kommunikativ madaniyati, tanqidiy fikrlashi hamda ijtimoiy moslashuv kompetensiyalarini rivojlantirishdagi imkoniyatlarini aniqlashga qaratilgani bilan xarakterlanadi. Bu esa mavzuning ilmiy-amaliy ahamiyatini yanada oshirib, onlayn muloqot strategiyalarini zamonaviy pedagogik texnologiyalar asosida o'rganish zarurligini asoslaydi.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Mazkur tadqiqotda onlayn muloqot strategiyalarining talaba kommunikativ kompetensiyasiga ta'sirini o'rganishda kommunikativ-pragmatik, diskursiv hamda qiyosiy tahlil metodlaridan foydalanildi. Tadqiqotning nazariy-metodologik asosini kommunikativ strategiyalar va taktikalarga oid mahalliy hamda xorijiy olimlarning ilmiy qarashlari tashkil etadi.

Xususan, V. B. Kashkin kommunikativ strategiyani kommunikativ maqsadga erishishga xizmat qiluvchi og'zaki va noverbal vositalar tizimi sifatida talqin qiladi^[6]. Ushbu yondashuv tadqiqotda raqamli muloqot vositalarining kommunikativ funksiyalarini aniqlashda metodologik asos vazifasini bajardi.

S. A. Datsyuk tomonidan taklif etilgan taqdimot, manipulyativ va konvension strategiyalar tasnifi esa onlayn kommunikatsiyada talabalar tomonidan qo'llaniladigan kommunikativ xatti-harakatlarni guruhlash hamda tahlil qilish imkonini berdi^[16]. Mazkur tasnif asosida raqamli ta'lim muhitidagi kommunikativ ta'sir shakllari o'rganildi.

A. K. Mixalskayaning yaqinlik, masofa va tanlashdan bosh tortish strategiyalariga oid qarashlari talabalarning onlayn muloqotdagi shaxsiy kommunikativ pozitsiyasini aniqlashda muhim nazariy manba bo'lib xizmat qildi^[10].

Shuningdek, M. A. Kravets, S. Fergyson, J. Kornelissen va boshqalarning kommunikatsiyani strategik rejalashtirishga oid yondashuvlari kommunikativ strategiyalarni maqsadli auditoriyaga ta'sir ko'rsatish vositasi sifatida tahlil qilish imkonini berdi.

N. N. Kirillovning kommunikativ strategiyalarni hamkorlik va qarama-qarshilik tamoyillari asosida tasniflashi esa onlayn muloqot jarayonida konflikt va hamkorlik strategiyalarining pedagogik ahamiyatini ochib berishda qo'llanildi^[17].

Tadqiqot jarayonida ijtimoiy tarmoqlar va messenger platformalaridagi kommunikativ holatlar diskursiv tahlil asosida o'rganilib, onlayn muloqot strategiyalarining talabalarning kommunikativ kompetensiyasini shakllantirishdagi o'rni pedagogik nuqtayi nazardan tahlil qilindi. Kommunikativ strategiyaning amaliy realizatsiyasi, odatda, kommunikativ taktika orqali namoyon bo'ladi. Kommunikativ taktika strategik maqsadlarni real muloqot jarayonida amalga oshirishga xizmat qiluvchi aniq nutqiy usullar, kommunikativ texnikalar hamda ta'sir mexanizmlari majmuasini ifodalaydi. Shu jihatdan strategiya kommunikativ faoliyatning umumiy yo'nalishi va yakuniy maqsadini belgilasa, taktika ushbu maqsadga erishishning konkret lingvopragmatik vositalarini aniqlaydi. Boshqacha aytganda, strategiya makrokommunikativ darajada faoliyat yuritsa, taktika mikrokommunikativ bosqichda adresantning muayyan nutqiy vositalarni tanlashi, urg'u berish usullari hamda kommunikativ ta'sir shakllarini boshqaradi. Muloqot jarayoni tarixiy taraqqiyot davomida doimo maqsadga yo'naltirilgan ijtimoiy faoliyat shakli sifatida namoyon bo'lgan. Kommunikatsiya ishtirokchilari unda o'z pozitsiyasini ifodalash, ijtimoiy munosabatlarni tartibga solish, muayyan qaror yoki harakatga undash hamda kommunikativ mavqeini mustahkamlash kabi vazifalarni amalga oshirishga intilgan. Ayniqsa, XX-asrning ikkinchi yarmidan boshlab pragmalingsvistika va diskurs tahlili yo'nalishlarining rivojlanishi natijasida kommunikativ jarayonlarni "strategiya" va "taktika" kategoriyalari orqali izohlash ilmiy tadqiqotlarning muhim metodologik yo'nalishiga aylandi.

Shu nuqtayi nazardan, elektron muloqot jarayonida kommunikativ strategiya va taktikalar qo'llanilishini o'rganish alohida pedagogik hamda pragmatik ahamiyat kasb etadi. Chunki raqamli ta'lim muhiti nafaqat axborot almashinuvi maydoni, balki kommunikativ ta'sir, ijtimoiy moslashuv va shaxsiy identifikatsiya shakllanadigan virtual diskurs makoni sifatida ham namoyon bo'lmoqda. Mazkur jarayonlarni tahlil qilish esa talabalarning kommunikativ kompetensiyasi, media savodxonligi va onlayn muloqot madaniyatini rivojlantirish omillarini aniqlash imkonini beradi. Yuqorida bayon etilgan nazariy qarashlar elektron muloqot matnlarini tahlil qilish uchun muhim metodologik asos bo'lib xizmat qiladi. Mazkur yondashuvlar asosida ijtimoiy tarmoqlar va messenger platformalaridagi kommunikativ materiallarning tahlili elektron muloqot jarayonida ayrim kommunikativ strategiyalarning ustuvorligini aniqlash imkonini berdi.

Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, raqamli ta'lim muhitida onlayn muloqot strategiyalari nafaqat kommunikativ jarayonning tashkiliy mexanizmi, balki talabalarning shaxsiy va kasbiy kompetensiyalarini shakllantiruvchi muhim pedagogik omil sifatida ham namoyon bo'ladi. Har bir kommunikativ strategiya o'zining pragmatik mazmuni va funksional xususiyatlariga ko'ra talabning kommunikativ xulq-atvori, ijtimoiy moslashuvi,

muloqot madaniyati hamda axborot bilan ishlash kompetensiyasiga bevosita ta'sir ko'rsatadi. Shu jihatdan onlayn kommunikatsiya strategiyalarini pedagogik nuqtayi nazardan o'rganish raqamli ta'lim muhitida samarali muloqotni tashkil etish, media savodxonlikni rivojlantirish hamda kommunikativ kompetensiyani shakllantirishning muhim ilmiy-amaliy yo'nalishlaridan biri hisoblanadi.

TAHLIL VA NATIJALAR

Tadqiqot davomida ijtimoiy tarmoqlar va messenjer platformalaridagi elektron muloqot namunalari kommunikativ-pragmatik tahlili amalga oshirildi. Tahlil natijalari raqamli ta'lim muhitida talabalar tomonidan turli kommunikativ strategiyalardan faol foydalanilishini ko'rsatdi. Ayniqsa, o'zini taqdim etish, ishontirish, manipulyativ, konflikt va hamkorlik strategiyalari onlayn kommunikatsiya jarayonida eng ko'p uchraydigan kommunikativ modellardan biri sifatida namoyon bo'ldi

Aniqlanishicha, mazkur strategiyalar nafaqat axborot almashinuvi yoki kommunikativ ta'sir vositasi sifatida, balki talabalarning kommunikativ kompetensiyasi, media savodxonligi, ijtimoiy moslashuvi hamda muloqot madaniyatini shakllantiruvchi pedagogik omil sifatida ham muhim ahamiyat kasb etadi. Shu bois quyida elektron muloqot jarayonida kuzatilgan (tadqiqot materiali sifatida Telegram va Instagram platformalaridagi talabalar guruhlaridan olingan anonim elektron muloqot namunalari tanlab olindi) asosiy kommunikativ strategiyalar hamda ularning pedagogik-pragmatik xususiyatlari tahlil qilinadi.

O'zini taqdim etish strategiyasi – talabani shaxsiy identifikatsiyasini anglash, o'z-o'zini baholashni shakllantirish hamda ijtimoiy rolini belgilash jarayonlarini faollashtiruvchi muhim kommunikativ mexanizmlardan biri hisoblanadi. Talaba raqamli muloqot jarayonida o'zini qanday namoyon etishi orqali ijtimoiy muhitda qabul qilinish, muloqotga kirishish hamda o'z pozitsiyasini himoya qilish ko'nikmalarini rivojlantiradi. Shu jihatdan mazkur strategiya shaxsning kommunikativ imiji va virtual identifikatsiyasini shakllantirishga xizmat qiladi. Raqamli kommunikatsiyada o'zini taqdim etish strategiyasining rasmiylashtirilgan ko'rinishlari, asosan, ijtimoiy tarmoqlardagi "shaxsiy sahifa" elementlari orqali namoyon bo'ladi. Jumladan, profil ma'lumotlari, aloqa vositalari, ta'lim darajasi, yashash hududi, qiziqishlar va hayotiy pozitsiyani ifodalovchi axborotlar talabani virtual kommunikativ obrazini shakllantiradi. Tahlil qilingan ijtimoiy tarmoq materiallari shuni ko'rsatadiki, talabalar o'zining akademik yutuqlari, sertifikatlari, konferensiyalardagi ishtiroki yoki ijtimoiy faolligiga oid postlar orqali o'zini ijobiy kommunikativ pozitsiyada namoyon etishga intiladi. Masalan, Telegram yoki Instagram platformalarida quyidagi kabi postlar uchraydi: "Xalqaro konferensiyada ishtirok etdim", "IELTS sertifikatini muvaffaqiyatli qo'lga kiritdim". Mazkur kommunikativ birliklar talabani o'z akademik salohiyati va ijtimoiy faolligini namoyish etish orqali auditoriya e'tiborini jalb qilish, ijtimoiy maqomini mustahkamlash hamda pozitiv kommunikativ imij yaratishga xizmat qilishini ko'rsatadi. Shu bilan birga, bunday strategiyalar talabalarda o'zini anglash, o'z-o'zini rivojlantirish va kommunikativ moslashuv kompetensiyalarining shakllanishiga ham ta'sir ko'rsatadi.

Ishontirish strategiyasi – talabalarda argumentatsion fikrlash, mantiqiy dalillash, tanqidiy yondashuv hamda nutqiy ta'sir vositalaridan ongli foydalanish kompetensiyalarini rivojlantirishga xizmat qiluvchi muhim kommunikativ strategiyalardan biri hisoblanadi. Mazkur strategiya orqali talaba o'z fikrini asosli va izchil ifodalash, munozara olib borish hamda auditoriyani muayyan qarorga yo'naltirish uchun kommunikativ resurslardan samarali foydalanishni o'rganadi. Onlayn muloqot jarayonida ishontirish strategiyasi ko'pincha ma'lum bir fikr, qaror yoki harakatni qo'llab-quvvatlashga undash orqali namoyon bo'ladi. Tahlil qilingan talabalar guruhidagi yozishmalarda argumentatsiyaga asoslangan kommunikativ ta'sir elementlari muntazam uchrashi kuzatildi. Masalan, quyidagi muloqot namunasi bunga misol bo'la oladi: "Agar vazifani bugun topshirsak, ertaga boshqa fanlarga ko'proq vaqt ajrata olamiz", "Bu usul vaqtni tejaydi va hammaga qulay bo'ladi". Mazkur kommunikativ vaziyatda adresant mantiqiy dalillash hamda foydalilik argumentlari orqali guruh a'zolarini muayyan qarorni qo'llab-quvvatlashga ishontirishga harakat qilmoqda. Ushbu strategiya talabalarda mantiqiy asoslash, dalillarga tayangan holda fikr bildirish va kommunikativ ta'sir ko'rsatish kompetensiyalarining shakllanishiga xizmat qiladi. Shu bilan birga, ishontirish strategiyasi raqamli ta'lim muhitida samarali hamkorlikni tashkil etish hamda konstruktiv kommunikatsiyani rivojlantirishning muhim omillaridan biri sifatida namoyon bo'ladi.

Manipulyativ strategiya – raqamli kommunikatsiya jarayonida salbiy kommunikativ ta'sir shakllarini anglash hamda ularga qarshi himoyalash ko'nikmalarini shakllantirish nuqtayi nazaridan muhim pedagogik ahamiyat kasb etadi. Mazkur strategiyani tahlil qilish talabalarda media savodxonlik, axborotning ishonchligini tekshirish, feyk xabarlarini aniqlash hamda emotsional bosim ta'sirida yuzaga kelishi mumkin bo'lgan noto'g'ri qarorlarning oldini olish kompetensiyalarini rivojlantirishga xizmat qiladi. Tahlil qilingan raqamli muloqot namunalari manipulyativ strategiyalarning turli ko'rinishlari uchrashi kuzatildi. Xususan, ayrim kommunikativ birliklarda adresatga psixologik bosim o'tkazish yoki uni emotsional ta'sir orqali muayyan harakatga undash holatlari namoyon bo'ladi. Masalan, talabalar guruhidagi quyidagi yozishmalar bunga misol bo'la oladi: "Agar

bugun ovoz bermasang, guruhimiz yutqazadi”, “Hamma yubordi, faqat sen qolib ketding”. Mazkur kommunikativ birliklarda aybdorlik hissini uyg'otish, jamoaviy bosim hosil qilish hamda emotsional ta'sir orqali adresat xulq-atvorini boshqarishga urinish kuzatiladi. Bunday strategiyalarni tahlil qilish talabalarda tanqidiy fikrlash, axborotni mustaqil baholash hamda manipulyativ kommunikativ ta'sirlarga nisbatan psixologik barqarorlikni shakllantirishda muhim ahamiyatga ega. Shu bilan birga, mazkur strategiya raqamli ta'lim muhitida media xavfsizlik va kommunikativ himoyalanih kompetensiyalarini rivojlantirish zaruratini ham ko'rsatadi.

Konflikt strategiyasi – talabalarning kommunikativ madaniyatini baholashda muhim indikatorlardan biri hisoblanadi. Mazkur strategiya murosaga kelish, tolerant munosabat bildirish, emotsional nazoratni saqlash hamda nizoli vaziyatlarda konstruktiv yechim topish ko'nikmalarini shakllantirishga xizmat qiladi. Shu jihatdan konflikt strategiyasi talabalarning ijtimoiy moslashuvi va madaniyatli muloqot kompetensiyasini rivojlantiruvchi muhim pedagogik omil sifatida namoyon bo'ladi. Tahlil qilingan elektron muloqot materiallarida konflikt strategiyasining turli ko'rinishlari kuzatildi. Xususan, Telegram'dagi talabalar guruhlaridan birida topshiriq muddatining o'zgarishi bilan bog'liq muhokama jarayonida ayrim ishtirokchilar tomonidan emotsional va agressiv kommunikativ reaksiyalar bildirildi: “Har safar muddat o'zgaraveradi, bu adolatsizlik!”, “Oldinroq aytilganda hamma ulgurardi”. Mazkur kommunikativ vaziyatda emotsional bosim, norozilik kayfiyati hamda qarama-qarshi kommunikativ pozitsiyalarning shakllangani kuzatildi. Shu bilan birga, ayrim talabalar tomonidan murosaga chaqiruvchi va konfliktni yumshatishga qaratilgan kommunikativ taktikalar qo'llangani ham aniqlandi. Bu esa onlayn muloqot jarayonida konflikt strategiyasi bilan bir qatorda hamkorlik va murosaviy kommunikatsiya elementlari ham parallel ravishda namoyon bo'lishini ko'rsatadi. Mazkur holatlar talabalarda emotsional barqarorlik, tolerantlik, nizoli vaziyatlarni konstruktiv boshqarish hamda kommunikativ etik me'yorlarga rioya qilish kompetensiyalarini shakllantirish zarurligini tasdiqlaydi. Shu bois raqamli ta'lim muhitida konflikt strategiyalarini pedagogik jihatdan tahlil qilish kommunikativ madaniyatni rivojlantirishning muhim yo'nalishlaridan biri hisoblanadi.

Hamkorlik strategiyasi – jamoaviy o'qish va kollaborativ ta'lim jarayonini samarali tashkil etishda muhim kommunikativ omillardan biri hisoblanadi. Mazkur strategiya talabalarda guruhda ishlash, fikr almashish, umumiy qarorga kelish, o'zaro yordam ko'rsatish hamda mas'uliyatni taqsimlash kabi kompetensiyalarni rivojlantirishga xizmat qiladi. Shu jihatdan hamkorlik strategiyasi raqamli ta'lim muhitida samarali kommunikativ muhitni shakllantirishning muhim vositalaridan biri sifatida namoyon bo'ladi. Tahlil qilingan elektron muloqot materiallari talabalarning onlayn kommunikatsiyada hamkorlikka asoslangan kommunikativ taktikalarni faol qo'llashini ko'rsatdi. Xususan, guruhli topshiriqlarni bajarish jarayonida vazifalarni taqsimlash, o'zaro yordam ko'rsatish va axborot almashish elementlari yaqqol kuzatiladi. Masalan, Telegram guruhidagi quyidagi yozishma bunga misol bo'la oladi: “Men prezentatsiya dizaynini qilaman, siz matn qismini tayyorlaysizmi?”, “Mayli, manbalarni ham umumiy papkaga joylayman”. Mazkur kommunikativ vaziyatda vazifalarni o'zaro taqsimlash, mas'uliyatni bo'lishish hamda jamoaviy faoliyatni muvofiqlashtirish elementlari namoyon bo'lmoqda. Ushbu holat hamkorlik strategiyasining kollaborativ ta'lim jarayonidagi amaliy ko'rinishini ifodalaydi. Shuningdek, hamkorlik strategiyasi talabalar o'rtasida ijobiy kommunikativ muhitni shakllantirish, ijtimoiy moslashuvni kuchaytirish hamda konstruktiv muloqot ko'nikmalarini rivojlantirishga xizmat qiladi. Natijada raqamli ta'lim muhitida ta'lim samaradorligini oshirish va kommunikativ madaniyatni shakllantirish imkoniyatlari kengayadi.

Tadqiqot davomida olib borilgan kommunikativ-pragmatik tahlillar natijasida raqamli ta'lim muhitida hamkorlik strategiyasi talabalar orasida eng faol qo'llaniladigan kommunikativ modellardan biri ekani aniqlandi. Ayniqsa, guruhli topshiriqlarni (kollaborativ raqamli yozuv faoliyati, konfliktli vaziyatni yechish keyslari, “fake news”ni aniqlash topshirig'i, peer-feedback topshirig'i) bajarish jarayonida vazifalarni taqsimlash, o'zaro yordam ko'rsatish va axborot almashishga asoslangan kommunikativ birliklar muntazam uchrashi kuzatildi. Bu esa talabalarda jamoaviy ishlash, mas'uliyatni bo'lishish hamda konstruktiv muloqot kompetensiyalarining rivojlantirishiga xizmat qilishi bilan izohlanadi.

Shuningdek, tahlillar jarayonida ishtirokchilarning strategiyasi ko'proq akademik muhokamalar va guruhiy qaror qabul qilish vaziyatlarida namoyon bo'lishi aniqlandi. Mazkur strategiya talabalarda argumentatsion fikrlash, mantiqiy asoslash va nutqiy ta'sir ko'rsatish kompetensiyalarining shakllanishiga ijobiy ta'sir ko'rsatishi kuzatildi. Manipulyativ strategiyalar esa, asosan, emotsional bosim, jamoaviy ta'sir va aybdorlik hissini uyg'otish orqali namoyon bo'lishi qayd etildi. Bunday kommunikativ birliklarning mavjudligi talabalar orasida media savodxonlik va axborotni tanqidiy baholash kompetensiyalarini rivojlantirish zarurligini ko'rsatdi.

Bundan tashqari, konflikt strategiyalari ko'pincha topshiriq muddatlari, guruhiy mas'uliyat va akademik yuklama bilan bog'liq muhokamalarda yuzaga kelishi aniqlandi. Shu bilan birga, ayrim talabalar tomonidan konfliktni yumshatishga qaratilgan murosaviy kommunikativ taktikalar qo'llanishi ham kuzatildi. Bu holat talabalarda tolerantlik, emotsional nazorat va nizoli vaziyatlarni konstruktiv boshqarish kompetensiyalarining shakllanayotganini ko'rsatadi. Tadqiqot natijalari umumlantirilganda, onlayn muloqot strategiyalari talabalarning kommunikativ kompetensiyasi, ijtimoiy moslashuvi hamda raqamli madaniyatni rivojlantirishda muhim pedagogik omil sifatida namoyon bo'lishi aniqlandi.

XULOSA

Onlayn muloqot strategiyalarini pedagogik jihatdan tahlil qilish talabalarning kommunikativ kompetensiyasi, media savodxonligi hamda ijtimoiy-madaniy ko'nikmalarini rivojlantirishning muhim nazariy va amaliy asoslaridan biri hisoblanadi. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatdiki, raqamli ta'lim muhitida kommunikativ strategiyalar nafaqat axborot almashinuvi vositasi, balki talabaning shaxsiy, ijtimoiy va kasbiy kompetensiyalarini shakllantiruvchi muhim pedagogik omil sifatida ham namoyon bo'ladi. Xususan, o'zini taqdim etish, ishonirish, hamkorlik va konflikt strategiyalari talabaning nutqiy faolligini oshirish, ijtimoiy moslashuvini ta'minlash, muloqot madaniyatini rivojlantirish hamda mantiqiy va tanqidiy fikrlash ko'nikmalarini mustahkamlashga xizmat qiladi. Mazkur strategiyalar orqali talabalar raqamli kommunikatsiya jarayonida o'z fikrini asosli ifodalash, konstruktiv munozara olib borish, jamoaviy faoliyatda samarali ishtirok etish hamda kommunikativ muammolarni murosaviy hal qilish kompetensiyalarini egallaydi. Shu bilan birga, manipulyativ strategiyalarning raqamli kommunikatsiyada keng qo'llanilishi talabalar orasida media savodxonlikni rivojlantirish, axborotning ishonchligini tanqidiy baholash hamda emotsional-psixologik ta'sirlarga nisbatan kommunikativ himoyalanih ko'nikmalarini shakllantirish zarurligini ko'rsatadi.

Bu esa raqamli ta'lim muhitida axborot xavfsizligi va media madaniyatini rivojlantirishning dolzarbligini tasdiqlaydi. Shunga ko'ra, oliy ta'lim muassasalarida onlayn muloqot strategiyalarini rivojlantirishga qaratilgan pedagogik yondashuvlarni ta'lim jarayoniga tizimli integratsiya qilish maqsadga muvofiqdir. Xususan, "Debat" texnologiyalari talabalarda argumentatsion fikrlash va ishonirish kompetensiyasini rivojlantirishga, hamkorlikka asoslangan ta'lim yondashuvi ("Collaborative learning") esa hamkorlik strategiyalarini shakllantirishga, "Case-study" metodlari esa konfliktli va manipulyativ kommunikativ vaziyatlarni tahlil qilish ko'nikmalarini rivojlantirishga xizmat qiladi. Shuningdek, "Media ta'lim" treninglari talabalarni feyk axborot va manipulyativ ta'sirlardan himoyalanihga o'rgatsa, "Netiket" mashg'ulotlari raqamli etik me'yorlarga rioya qilish hamda madaniyatli onlayn muloqotni shakllantirishga yordam beradi. Mazkur pedagogik texnologiyalarni raqamli ta'lim muhitiga integratsiya qilish talabalar kommunikativ kompetensiyasini kompleks rivojlantirishning samarali vositalaridan biri hisoblanadi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Abdullayeva M.A. "Teaching Language through Communication" // "Tarjimashunoslik: muammolar, yechimlar va istiqbollar – II" mavzusidagi xalqaro ilmiy-amaliy anjuman. – 2024-yil 20-noyabr.
2. Amr Asad, Ahmed Kalil, Izani Zainal va boshqalar. "Practicing Netiquette in Online Communication Between Students and Professors in Higher Education: A Systematic Review" // *Studies in Media and Communication*. – Vol. 12, No. 4. – December 2024.
3. Brook Hollister, Praveen Nair va boshqalar. "Engagement in Online Learning: Student Attitudes and Behavior during COVID-19" // *Frontiers in Education*. – Volume 7. – May 2022. – Article 851019.
4. Hairun Nissa, Irfan Dedi. "Interactive Communication Strategies in Online Learning: A Case Study" // *Dinasti International Journal of Education Management and Social Science*. – Vol. 6, No. 3. – February 2025.
5. Komilova Z.X. "Raqamli madaniyat va o'zbek tilida muloqot madaniyati" // *European Science International Conference: Modern Educational System and Innovative Teaching Solutions*.
6. Kashkin V.B. *Vvedenie v teoriyu kommunikatsii (Introduction to Communication Theory)*. – Voronezh: Izd-vo VGTU Publ., 2000. – 175 p.
7. Kurkimbayeva A.M. "The Application of Communicative Strategies in Travel Blogs".
8. Kusumadinata, Fitriah. "Strategi Komunikasi Pelayanan Publik melalui Program Pos Pemberdayaan Keluarga" // *Jurnal ASPIKOM*. – 2017. – Vol. 3, No. 1. – B. 225–238.
9. Mahmudov A.Z. "Raqamli madaniyat va ijtimoiy tarmoq ta'siri" // *Zamonaviy ta'limda fan va innovatsion tadqiqotlar jurnali*. – 2024-yil. – 2-son, 16-to'plam.
10. Mixalskaya A.K. 10–11-sinflar uchun ritorika asoslari: umumiy ta'lim muassasalari uchun darslik [Matn]. – M.: Drofa, 2002. – 496 b.
11. Sizdikbayeva A.D. "Network Communication Culture, Digital Etiquette, Online Community of University Teachers and Students: Bibliometric Mapping of the Literature" // *The Education and Science Journal*. – Vol. 27, No. 4. – 2025.
12. Xaytmayer M., Robin Shimmelfen. "Netiquette as Digital Social Norms" // *International Journal of Human-Computer Interaction*. – 2023-yil 19-mart. – ISSN: 1044-7318 (Print), 1532-7590 (Online).
13. Van Dijk. "Socio-Cognitive Discourse Studies" // *The Routledge Handbook of Critical Discourse Studies*. – Routledge, 2018. – B. 26–43.
14. Zilberova I., M. Alyayeva, F. Shurayeva va K. Petrov. "Digital Education: Cultural Aspects of Communication in the Modern Educational Environment" // *E3S Web of Conferences*. – 2021. – Vol. 273. – Article 12104.
15. Sharifova M.M. "Raqamli kommunikatsiya muhitida yoshlar axloqiy madaniyatining shakllanishi" // *Oriental Renaissance: Innovative, Educational, Natural and Social Sciences*. – 2025. – Vol. 5, No. 10.
16. Дацюк С. А. Коммуникационные стратегии [Электронный ресурс] // *Центр гуманитарных технологий*. – 1999.
17. Кириллова Н. Н. Коммуникативные стратегии и тактики с позиции нравственных категорий // *Вестник НГТУ им. П. Е. Алексеева. Серия: Управление в социальных системах. Коммуникативные технологии*. – 2012. – № 1. – С. 26–33.

-
- 13.00.00 Pedagogika fanlari
 - 13.00.01 Pedagogika nazariyasi. Pedagogik ta'limotlar tarixi
 - 13.00.02 Ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi (sohalar bo'yicha)
 - 13.00.03 Maxsus pedagogika
 - 13.00.04 Jismoniy tarbiya va sport mashg'ulotlari nazariyasi va metodikasi
 - 13.00.05 Kasb-hunar ta'limi nazariyasi va metodikasi
 - 13.00.06 Elektron ta'lim nazariyasi va metodikasi (ta'lim sohaları va bosqichlari bo'yicha)
 - 13.00.07 Ta'limda menejment
 - 13.00.08 Maktabgacha ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi
 - 13.00.09 Ijtimoiy pedagogika
 - 07.00.00 Tarix fanlari
 - 19.00.00 Psixologiya fanlari
 - 01.00.00 Fizika-matematika fanlari
 - 02.00.00 Kimyo fanlari
 - 03.00.00 Biologiya fanlari
 - 09.00.00 Falsafa fanlari
 - 10.00.00 Filologiya fanlari
 - 11.00.00 Geografiya fanlari

MAKTABGACHA VA MAKTAB TA'LIMI

Mas'ul muharrir: Ramzidin Ashurov

Ingliz tili muharriri: Murod Xoliyorov

Musahhih: Alibek Zokirov

Sahifalovchi va dizayner: Iskandar Islomov

2026. №5(4)

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Maktabgacha va maktab ta'limi" jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelamasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

"Maktabgacha va maktab ta'limi" jurnali 26.09.2023-yildan O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan №C-5669363 reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.
Litsenziya raqami: № 136361.

Manzirimiz: Toshkent shahar, Yunusobod tumani
19-mavze, 17-uy.